

Cinsel Saldırı ve Çocuğun Cinsel İstismarı Sanıklarının Mahkemedeki İletişimsel Amaçları

Communicative Purposes Expressed in Court by Defendants of Sexual Assault and Child Sexual Abuse

Utku TANRIVERE*

Öz

Yasal süreçlerde dil kullanımı, adli dilbilimin en temel inceleme konularından birisi olsa da Türkçe bilimsel yazında bu konuda yapılmış çalışma sayısı oldukça azdır. Bunun bir nedeni adli dilbilimin Türkiye’de henüz kısa bir süredir çalışılması, diğer bir nedeni ise gerçek adli veriye erişimde yaşanan zorluklardır. Bu çalışma ile Türk Ceza Kanunu’nun 102 ve 103. maddelerinde tanımlı cinsel saldırı ve çocuğun cinsel istismarı suçlamalarıyla yargılanan sanıkların mahkemede vermiş oldukları ifadeler üzerinde altsözce çözümlemesi yapılarak, ifade bölümlerindeki iletişimsel amaçların tespit edilmesi ve bu amaçlara ilişkin nitel bulguların ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Açık kaynaktan elde edilen veri üzerinde yakın okuma ile gerçekleştirilen çalışma neticesinde beş farklı altsözcenin varlığı tespit edilmiş; bunlar kabul etme, reddetme, hafifletme, sempati ve suçlama olarak adlandırılmıştır. Altsözcelerinin içeriği ve görünümüne ilişkin bilgiler, bu adları taşıyan başlıklar altında sunulmuştur. Bulguların, gelecekte hem özgül biçimde bu konuda hem de genel olarak (betimleyici) adli dilbilim bağlamında yapılabilecek ileri çalışmalara dair umut verici olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Adli dilbilim, sanık ifadeleri, cinsel saldırı, çocuğun cinsel istismarı, altsözce çözümlemesi.

Abstract

Even though the language in the legal process is one of the major subjects of forensic linguistics, there are only a few studies in this regard in the scientific literature of the Turkish language. One of the reasons is that forensic linguistics has recently become a subject for study in Turkey, and the other reason is the hardship of accessing real forensic data. This study aimed to detect communicative purposes of statement parts and to reveal qualitative findings on these purposes by analysing moves of statements given by defendants in court who were accused of sexual assault and child sexual abuse, which were defined under articles 102 and 103 of the Turkish Criminal Code. At the end of the study, which was conducted on data from an open-source by close reading, five different moves were identified and named as acknowledgement, denial, palliation, sympathy, and accusation. Information regarding moves’ content and prospects was presented under subtitles with these names. Findings seem to be promising for further studies in the future in terms of both this specific topic and (descriptive) forensic linguistics in general.

Keywords: Forensic linguistics, defendant statements, sexual assault, child sexual abuse, move analysis.

* Dr., bağımsız araştırmacı. E-posta: utkutanrivere@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2534-1701

Giriş

Cinsel suçlar ve özellikle çocuklar başta olmak üzere fiziksel veya zihinsel nedenlerle kendilerini savunamayacak durumdaki kişilerin cinsel istismarı, diğer pek çok suçla kıyasla kamu vicdanını çok daha derinden yaralamaktadır. Bu etkiyle doğru orantılı olarak suçun şüpheli veya sanıklarının verdiği ifadeler de gerek ana akım medyada gerekse sosyal medyada konu edilmekte, böylelikle suça gösterilen toplumsal tepki pek çok kez gözle görünür hâle gelmektedir. “İfade” sözcüğü hukuk terimcesinde, Türkçedeki yaygın anlamına göre çok daha özgül bir anlam taşıırken şüpheli veya sanıkların, kendilerine yöneltilen suçlamaları ve bunlara ilişkin soruları yanıtladıkları ifadeler “savunma” olarak nitelenir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın “hak arama hürriyeti” başlıklı 36. maddesi, herkesin, “iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip” olduğunu teminat altına alır. Bununla beraber Ceza Muhakemesi Kanunu ise şüpheli veya sanıkların ifade vermeye, diğer bir deyişle kendilerini savunmaya zorlanamayacağını belirtir (m. 147/1-e, m. 148/1). Bu açıdan, isnat edilen bir suçlamayı yanıtlamaya yönelik olarak belirli bir iletişimsel amaç çerçevesinde ve yine belirli koşullar (sosyal durumlar) altında gelişmesi gözetildiğinde savunma, apaçık bir “tür” niteliği taşımaktadır. Zira “içerik, biçim, hedef kitle, dolayım veya kanal gibi (türün) doğası ve yapısını etkileyen başka birtakım değişkenler olsa da tür, temel olarak yerine getirilmesi istenilen iletişimsel amaç(lar) ile ayırt edilir” (Bhatia, 1993, s. 13). Burada şunu da açıkça vurgulamak gerekir ki “savunma”, bu türün adı olsa da tür kapsamındaki ifadeler doğrudan bir savunma amacı taşımayabilir. İfade verenler; savunma yapmak istemediklerini belirtebilir, suçlarını açıkça itiraf edebilir veya kendilerine isnat edilen suçtan daha ağır (daha fazla ceza öngörülmesi) suçları dahi itiraf edebilir. Bu nitelikteki açıklamalar da hukuk terimcesi ve türün etrafında geliştiği amaç bağlamında bir savunma teşkil eder. Zira suçlanan şüpheli veya sanık, bu suçlamaya karşılık olarak bir cevap vermektedir. Dolayısıyla tür olan “savunma” ile bu türün içeriğinde karşılaşılabilecek “savunmak” eylemini ayırt etmek gerekir.

Yasal süreçlerdeki dil kullanımı ise “kanıt niteliğindeki dilsel veri” ile birlikte adli dilbilim alanının iki temel kapsam başlığından biridir. Şüpheli veya sanıkların, tanıkların, şikayetçi veya katılanların verdikleri ifadeler, avukatların beyanları, cumhuriyet savcılarının ya da bilirkişilerin sundukları mütalaalar, yargıçların duruşma salonundaki kişilerle olan konuşmaları, duruşma salonunda konuşulanların duruşma tutanağına aktarımı ya da kolluk mensuplarının bu kişilerle olan iletişimleri gibi pek çok konu, “yasal süreçlerdeki dil kullanımı”na örnek olarak adli dilbilim alanının konusunu teşkil eder.¹

¹ Adli dilbilim yazınına oluşturan kimi eski tarihli kaynaklarda yasal süreçlerdeki dil kullanımı ile hukuk dili aynı başlık altında ve birlikte ele alınırken (Coulthard ve Johnson, 2007), başka bazı kaynaklarda ise bu iki konu ayrı ayrı sunulmaktadır (Gibbons ve Turell, 2008). Her iki yaklaşımın da konuların ele alınma biçimi çerçevesinde farklı gerekçeleri mevcuttur. Ne var ki süreç içinde, belirtilen başlıklar kapsamında bilimsel yazının gelişmesiyle birlikte “adli dilbilim” (İng.: forensic linguistics, Alm.: forensische Linguistik) ve “hukukdilbilim” (İng.: legal linguistics, Alm.: Rechtslinguistik) ayrımları yapılmıştır. Bu ayrımın bir sonucu olarak; kanıt niteliğindeki dilsel veri ve yasal süreçlerdeki dil kullanımı çalışmaları adli dilbilim, hukuk dili çalışmaları ise hukukdilbilim kapsamında yürütülmektedir. Yakın bir geçmişte dek uluslararası yazında hukukdilbilim çalışmaları genellikle adli dilbilim çatısı altında sürdürülmüşken; Eylül 2021 itibarıyla “International Association for Forensic Linguistics” adının, “International Association for Forensic and Legal Linguistics” olarak değiştirilmesi de (IAFLL, 2021), hukukdilbilimin münferit doğasının yaygın bir kabul gördüğünü göstermektedir. Bir başka örnek ise Finlandiya’daki hukuk fakültesi öğrencilerine hukukdilbilim derslerinin verilmesi ve bu alanın dilbilimin değil, hukuk disiplininin altında konumlandırılmasıdır (Lindroos, 2021). Türkçe yazında ise bunların ayrılığını veya ayrılması gerekliliğini ortaya koyan bir çalışma bulunmamakla birlikte, bunun muhtemel nedeni, yazının böylesi bir tartışmayı gerekli kılabacak kadar gelişmemiş olmasıdır. İngilizce yazında, kanıt niteliğindeki dilsel veri çalışmaları için “soruşturmacı adli dilbilim” (İng.: investigative forensic linguistics), yasal süreçlerdeki dil kullanımı çalışmaları içinse “betimleyici adli dilbilim” (İng.: descriptive forensic linguistics) adlandırmaları söz konusudur. Ek olarak bazı çalışmaların; araştırma soruları, amaçları ve uygulamada kullanılan dilsel verinin niteliği itibarıyla betimleyici adli dilbilim ve hukukdilbilim arasında sınırları görece daha belirsiz bir alanda olabileceğini belirtmek gerekir. Bununla birlikte kimi çalışmalar ise içkin biçimde hem soruşturmacı hem de betimleyici adli dilbilimin yaklaşımlarını benimseyebilirler. Mevcut çalışma, veri olarak mahkemelerde yapılan yargılamalar çerçevesinde sanığın dil kullanımını ele aldığından (betimleyici) adli dilbilim başlığı altındadır.

Bu çalışmada, Türk Ceza Kanunu'nun 102 ve 103. maddelerinde tanımlanan “cinsel saldırı” ve “çocukların cinsel istismarı” suçlamalarının yöneltildiği sanıkların ifadeleri konu edilmektedir. Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar; Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kitap (özel hükümler), ikinci kısım (kişilere karşı suçlar), altıncı bölümünde tanımlanmaktadır. Bu bölümde, cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı ile beraber reşit olmayanla cinsel ilişki ve cinsel taciz suçları da yer almaktadır. Araştırmanın temel sorusu ise cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı suçlamalarının yöneltildiği sanık ifadelerinde hangi altsözcelerin (İng.: move) bulunduğu ve bunların savunma söylemi kapsamındaki işlevlerinin ne olduğudur. Zira ilgili altsözceler yalnızca bir dil izlemine değil, savunma türü ve amacı gözetildiğinde, sanıkların hukuk izlemlerini de ortaya koyacaktır.

Kuramsal Çerçeve

Altsözce çözümlemesi; Swales tarafından tür incelemeleri kapsamında 1981 yılında, belirli bir alandaki araştırma makalelerinin kurgusunu ortaya koymak ve öğretmek amacıyla geliştirilmiştir (Biber, Connor ve Upton, 2007, s. 29; Moreno ve Swales, 2018, s. 40). Bhatia da Swales'ın bilimsel araştırma makaleleri üzerinde yaptığı bu çalışmayı örnek gösterirken altsözce çözümlemesini “metin türünün yapısal yorumu” başlığıyla tür incelemeleri altında ele alır (1993, ss. 29-30). Zira türlerin ayırt edilmesindeki en önemli etken iletişimsel amaç olduğundan, bu amaca hizmet eden parçacıklar olarak nitelenebilecek altsözceler türün tanımlanmasında son derece önemlidir. Bunlar bir araya gelerek bir metnin “bilişsel yapı”sını (İng.: cognitive structure) oluştururlar (Bhatia, 1993, s. 30; 2017, ss. 150, 167). Özyıldırım da altsözcenin (“adım” adlandırmasıyla) “kendi içinde bir bütünlüğü olan konuşma parçaları veya bunların yerini tutan şeyler” olarak tanımlandığını belirtir ve dolayısıyla bunlar “tümceötesi” veya “büyük ölçekli yapılar” (İng.: superstructure; macrostructure) olarak anılırlar (2003, s. 93). Tam olarak bu noktada Van Dijk (1980, s. 110), yasal belgeler ve mahkeme duruşmalarının, “kurumsallaşmış şemaları olan söylem türleri” olduğunu ifade eder. Dolayısıyla daha önce de ifade edildiği gibi belirli bir amaçla ve belirli koşullar altında sıkça tekrar edilerek kurumsallaşan bir söylem türü olarak “savunma”, bu çerçevede, tümceötesi yapılarla örülür ve tanımlanabilir bir kurguya sahip olmalıdır.

Moreno ve Swales, altsözceye ve altsözce çözümlemesine ilişkin temelleri beş maddede özetlemiştir (2018, s. 41):

- Retorik birer yapı teşkil eden altsözceler farklı uzunluklarda olabilir: Metinde kısa bir tümce ya da uzunca bir paragraf olarak bulunabilirler.
- Bir altsözcenin yer aldığı metindeki işlev, bir ya da daha fazla özgül işlevden (adımdan) oluşur.
- Altsözcelerin sınırları çapraşık olabilir. Böylesi durumlarda sözcüksel veya sözdizimsel bir tarama yapılmalı ve yakın bir okuma ile konu değişiklikleri takip edilmelidir.
- İncelenen türün kendi konusunda uzman kişilerce, örneğin duruşma ifadeleri için hukukçular tarafından, çözümlemeden elde edilen bulguların doğrulanması sağlanabilir.
- Bu bulgular, ilgili alan uzmanı olmamakla beraber başka kişilerce de doğrulanabilir.

Buraya kadar yer verilen bilgiler ve yazındaki çalışmalara bakıldığında, altsözce çözümlemesinin yalnızca tür incelemeleri kapsamında değil, söylem çözümlemesi için de önemli bir yaklaşım olduğu ortaya çıkmaktadır. Bugüne dek pek çok farklı alandan bilimsel veya meslekî metin, altsözce çözümlemesiyle incelenmiş ve söylem özellikleri ortaya konulmuştur (Biber ve ark., 2007, s. 29). Tümceötesi dilsel yapının incelendiği söylem çözümlemesi çalışmalarında metnin kurgusuna odaklanıldığı ve genellikle az sayıda örnekle detaylı nitel çözümlemelerin yapıldığı belirtilmektedir (Upton ve Cohen, 2009, s. 586). Altsözce ve metin arasındaki bağıntı, Upton ve Cohen tarafından şu şekilde açıklanmaktadır (2009, s. 588):

Altsözce çözümlemesi, (odağın anlam ve fikirlerde olduğu) yukarıdan aşağıya bir yaklaşım olarak, bir türdeki metinlerin söylem yapısının çözülmesi için geliştirilmiştir; metin, her

altsözcenin, belirli bir iletişimsel (yani, anlamsal) işleve hizmet eden bir metin bölümünü temsil ettiği bir “altsözceler” dizisi olarak nitelenmektedir.

Yukarıda sunulan alıntıdaki “yukarıdan aşağıya yaklaşım”ın (İng.: top-down approach) aksine “aşağıdan yukarıya yaklaşım” (İng.: bottom-up approach) kapsamında ise sözcük ve biçim odaklı çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Biber ve ark., 2007, s. 17; Upton ve Cohen, 2009, s. 585). Altsözce çözümlemesi, yukarıdan aşağıya yaklaşım esas alınarak kurgulanmış bir inceleme ve betimleme yöntemidir (Biber ve ark., 2007, s. 15).

Türkçe adli dilbilim yazını, ses incelemelerine dair yapılan çalışmalar hariç tutulduğunda, her ne kadar adli dilbilim kavramının çalışmalara kuramsal bir esas teşkil etmesi bakımından 2016 yılına tarihlense de (Fincan ve Uysal, 2019, s. 46) bugün hukukdilbilim odaklı olduğu ifade edilebilecek incelemeler bundan daha eskiye dayanmaktadır. Örneğin Özyıldırım’ın Türk yasa dili hakkında (1999), birer hukuk dili örneği olarak sözleşmeler üzerine (2000) veya yasa metnindeki ad öbeklerine ilişkin (2001) yaptığı çalışmalar bu bağlamda örnek gösterilebilir.² Bunlardan “Türk Yasa Dili” başlıklı çalışmasında Özyıldırım, Türkiye Cumhuriyeti’ndeki bazı yasa metinlerini incelemiş ve bunlarda temel olarak ana önerme ile koşul ve sınırlamalardan oluşan iki temel yapı bulunduğunu ortaya koymuştur (1999, ss. 109-110). Bulgusunu dönemin ceza kanunundan verdiği bir örnekle destekleyen yazarın çalışması, hukuk metnlerinin dilbilimsel açıdan incelenmesi ve özgül olarak bu metinler üzerinde altsözce çözümlemesiyle bilişsel yapı kurgusunun ortaya çıkarılması bağlamında önem arz etmektedir. Türkçe köşe yazılarının bilişsel yapıları (Özyıldırım, 2003) gibi adli bağlamın dışında çalışılmış altsözce çözümlemeleri de yazında yer almakla beraber, (soruşturmacı) adli dilbilim çerçevesinde gerçekleştirilen bir tür incelemesi kapsamında ise Türkçe intihar mektuplarının bilişsel yapısı altsözce çözümlemesiyle ortaya konulmuş, gerçek ve sahte mektuplar arasında bu yönden yapılan karşılaştırmalar sunulmuştur (Tanrıvere, 2016). Betimleyici adli dilbilim çatısı altında ise Türkçe yazında yapılmış bir altsözce çözümlemesine rastlanılmamıştır. Bunun nedeni, kuvvetle muhtemelen, araştırmacıların gerçek adli veriye erişimlerinin çok zor ve kısıtlı oluşudur.

Bütünce

Çalışmada kullanılan bütünce, Hürriyet isimli ulusal günlük gazetenin internet sitesinden (www.hurriyet.com.tr) elde edilmiştir. Google arama motoru üzerinde "*cinsel saldırı*" + *sanık* + *mahkeme* + *ifade* + *hurriyet.com.tr* anahtarı kullanılarak, haber kategorisinde, 1 Ocak 2015 - 1 Ocak 2021 zaman aralığı için elde edilen 300 civarı arama sonucu tek tek incelenmiş; soruşturma sürecinde alınan ifadelerin, sanıktan başka kişilerce verilen ifadelerin ve Türk Ceza Kanunu’nun 102 veya 103. maddelerinden (cinsel saldırı veya çocukların cinsel istismarı) doğmayan ya da bunların dahil olmadığı suçlamalara karşı verilen ifadelerin hariç tutulmasıyla toplam 66 sanığın, haber kaynağında olduğu gibi aktarılan (tırnak içinde yazılan) ifadeleri toplanmıştır.

Türk Ceza Kanunu’nun 102 ve 103. maddeleri son olarak Haziran 2014’te değiştirilmiş, 103. maddenin birinci ve ikinci fıkralarında ise Kasım 2016’da yeniden düzenleme ve ekleme yapılmıştır. Ne var ki bu düzenlemeler tipik fiilin, bu durumda yargılamaya konu olan eylemin niteliğine dair bir değişiklik öngörmemekle beraber cezaya ilişkindir.

Veri toplama sürecinde tek bir kaynağın tercih edilmesinin nedeni, farklı kaynaklarda, aynı olaylara ilişkin aynı kişilerce verilen ifadelerle tekrar karşılaşılmamasının ve böylece ortaya çıkacak gereksiz iş yükünün önlenmesidir.

Bütünceyi oluşturan ifadeler, sanıklar tarafından mahkemede (kovuşturma sürecinde) verilmiştir. Soruşturma sürecinde ve dolayısıyla şüpheli sıfatıyla; kolluk görevlilerine, Cumhuriyet savcısına veya sulh ceza yargıcına verilen ifadeler hariç tutulmuştur. Zira başta ceza tehdidinin yakınlığı olmak üzere değişen

² Hukuki yorum yöntemleri arasında yer alan "lafzî yorum" da hukukçuların, mevzuat metinlerini, kullanılan sözcükler ile bunların anlamlarına dayalı biçimde yorumlamasıdır ve Türkçe yazında bu konuya ilişkin pek çok eser örnek gösterilebilir. Ne var ki burada, dilbilim çerçevesinde bir yöntemin ortaya konulduğu ve uygulandığı çalışmalardan söz edilmektedir.

koşullar ve ilgili usullerin, kişilerin dil kullanımlarında değişkenliğe yol açabileceği değerlendirilmektedir. Savunmaları bulunan 66 sanıktan 2'si kadın, 64'ü erkek ve yargılamalara konu olan olaylardaki toplam 72 mağdurdan 53'ü kadın, 19'u erkektir.

Bütüncenin üst verisine göre bu iki suçlamaya eşlik eden diğer suçlamalar, Türk Ceza Kanunu'nun 81, 86, 105, 106, 107, 109, 116, 125, 134, 148 (ve 149) ve 226. maddelerinden doğmaktadır: sırasıyla kasten öldürme, kasten yaralama, cinsel taciz, tehdit, şantaj, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, konut dokunulmazlığının ihlali, hakaret, özel hayatın gizliliğini ihlal, yağma (ve nitelikli yağma) ve müstehcenlik.

Savunma kapsamında ortaya konulacak dilsel veriyi anlayabilmek için, suçun veya suçlamanın mahiyetini kavramak da son derece önemlidir. Cinsel saldırı veya çocukların cinsel istismarı suçlamalarıyla yargılanan 66 sanığa yöneltilen diğer suçlamaların sıklığı gözetildiğinde, sanıkların 23'ünün ayrıca kişiyi hürriyetinden yoksun kılmayla da suçlandığı görülmektedir. İkinci sırada 6'şar dava ile kasten öldürme ve hakaret, 5'er dava ile de kasten yaralama, tehdit ve şantaj suçlamaları ön plana çıkmaktadır. Diğer suçlamalara, bütüncü üst verisi genelinde bir veya iki kez rastlanılmıştır. Bütüncüyü oluşturan çoğu ifade, bir sanığın yargılandığı suçlamaya ilişkin olmakla beraber bazı yargılamalarda birden fazla sanık bulunmaktadır. Bütüncü verisinde en fazla 4'er sanığın yargılandığı iki dava bulunmaktadır.

Bütüncenin oluşturulmasında, daha önce belirtildiği gibi, bir gazetenin internet sitesi tercih edilmiştir. Bu şekilde açık kaynak kullanılmasının nedeni, başka türlü gerçek adli veri elde etmekte karşılaşılan zorluklardır. Soruşturmalardaki gizlilik esasının aksine kovuşturmalar (dava süreçleri; duruşmalar) kural olarak kamuya açıktır. Ne var ki bu duruşmalarda kayıt alınması yasaktır ve duruşma tutanakları ise elde edilebilse dahi genellikle duruşma salonunda konuşulanların sonradan özet biçiminde metin ortamına aktarılmış hâlidir. Dolayısıyla bu tutanakların, konuşan kişilerin sesletmiş oldukları dilsel ifadeleri tam olarak yansıtmaları anlaşılır biçimde beklenmemektedir. Ek olarak gazete kaynakları Türkiye'nin pek çok yerinde ve farklı zamanlarda, bu suçlamaların yöneltildiği duruşmalardan haber ve içerik aktarabilmektedir. Bunu yalnız bir araştırmacının yapabilmesi ise zaman ve finans kaynağı bakımından son derece zordur. Verinin toplandığı kaynak, hem sanığın ifadesine kısmen de olsa erişmeyi mümkün kılmış hem de Türkiye genelinde çok çeşitli yerlerden zamana yayılı bilgi edinilmesini mümkün kılmıştır.

Haber kaynağında belirtilmiş olan tarihler esas alındığında, bu 66 savunmanın 8'i 2015; 10'u 2016; 12'si 2017; 16'sı 2018; 13'ü 2019 ve 7'si 2020 yılına tarihlenmektedir.³ Haber içeriklerine bakıldığında ise yargılama konusu 54 olaydan⁴ 10'u İstanbul, 9'u Antalya, 5'i Zonguldak ve 4'ü Ankara'da gerçekleşmiştir. Bolu, Diyarbakır, Erzurum, İzmir ve Kayseri'de 2'şer olay; Adana, Bursa, Çanakkale, Çorum, Eskişehir, Gaziantep, Isparta, Karaman, Kars, Kastamonu, Kocaeli, Konya, Mardin, Mersin, Muğla ve Samsun'da ise 1'er olay yaşanmıştır. Böylece incelemeye konu edilen savunma içerikleri, 6 yıl ve 26 ayı şehre yayılmış hâldedir. Davaların bir kısmı sonuçlanmış olmakla beraber bazılarının sonucuyla ilgili kaynaktan bilgi edinilememiştir. Bu davalar sürüyor veya bilinmeyen bir hükümle sonuçlanmış olabilir. Ayrıca vurgulamak gerekir ki, sonuçlanan davaların bir kısmında sanıklar suçlu veya suçsuz bulunmuş, bir kısmında ise şikayetçinin şikayetinden vazgeçmesi üzerine düşme hükmü kurulmuştur. Dolayısıyla bütüncü, Türk Ceza Kanunu'nun 102 ve 103. maddelerinde tanımlı "suçları işleyen" kimselerin değil, bu suçlama ile "yargılanmış" kişilerin savunmalarından oluşmaktadır.

Yer ve zaman yönünden belirtilen yaygınlığın karşısında bütüncenin bir kısıtlılığı ise savunmanın tamamı içerisinden seçilen, sınırlı ifadelerden oluşmasıdır. Ne var ki haber kaynakları özellikle cinsel dokunulmazlığa karşı eylemlerin yargılamalarında, genellikle savunmanın özüne ilişkin bilgileri öne çıkarmaktadır; zira ilgili süreçte haber değeri olan bilgi budur. Bu çalışmada ise sanıkların dil ve hukuk izlemlerini altsözcüler aracılığıyla tespit etmek hedeflendiğinden, editörler tarafından yapılan eksiltmelerin çalışmaya etkisinin ileri bir boyutta olmayacağı varsayılmaktadır. Nitekim kaynaktan yer verilmiş olsa dahi duruşma salonunda konuşulan ve savunma izlemi bağlamında önemsiz görünen kısımlar değerlendirmeden hariç tutulmuştur. Duruşmanın başlangıcında sanığın kimlik tespitine dair yapılan konuşmalar veya son derece özgül biçimde, örneğin, "O sırada saat kaçtı?" gibi sorulara verilen yanıtlar bu çalışma kapsamında

³ Kaynaktan oluşturulmuş haber sayfalarının, verilen ifade ile aynı yılda yayımlandıkları varsayılmıştır.

⁴ Belirtildiği gibi, bazı yargılamalarda birden fazla sanık bulunmaktadır. Bu nedenle bütüncüde yer alan sanık ifadelerinin sayısı, toplam olay sayısından fazladır.

ele alınmamıştır. Dolayısıyla haber editörlerinin, bu çalışma çerçevesinde araştırmacının yapacağı seçim ve düzenlemeyi önceden yaptığı da söylenilebilir.

Yöntem

Çalışmada; Biber, Connor ve Upton (2007, ss. 12-16) tarafından söylem yapısının yukarıdan aşağıya yaklaşımla çözümlenmesi için önerilmiş olan yöntem, detayları sunulmuş olan bütüncüye uyarlanarak kullanılacaktır.

Kaynakta; “iletişimsel/işlevsel ulamlar, bölümlenme, sınıflandırma, birimlerin dilsel çözümlenmesi, söylem ulamlarının dilsel tasviri, metin yapısı, söylem kurgusuna ilişkin eğilimler” olmak üzere yedi aşama bulunmaktadır (Biber ve ark., 2007, s. 13) ve mevcut bütüncü ile bu aşamalardan yalnızca ilk üçü uygulanabilmektedir. Bunun nedeni, çalışmadaki dilsel verinin, her bir ifade özelinde bütünü seçilmiş parçalarından oluşması ve bütüne erişimin mümkün olmayışındadır.

İfadelerin tamamına ulaşamadığından dördüncü aşama olarak belirtilen sözcüksel ve dilbilgisel çözümlenme, beşinci aşama olarak bahsedilen işlevsel ulamların dilsel özgünlüğü ve tasviri, tüm bu incelemelerin sonucunda metinlerin birer altsözce dizisi olarak ele alınması ve sıralamaların tespitinden oluşan altıncı aşama ile son olarak bütüncüye oluşturan metinlerin söylem yapısı bağlamında örüntülerin ortaya konulduğu yedinci aşamanın; mevcut veri ile nitel veya nicel olarak güvenilir sonuç vermesi mümkün görünmemektedir.

Buna karşın iletişimsel/işlevsel ulamların öngörülmesi, metinler üzerinde bu ulamlara uygun bir bölümlenme yapılması ve altsözcelere karşılık gelen bu bölümlerin tanımlanması; haber değeri taşıdığı için bütüncüde bulunacağı ve sanıkların hukuk izlemlerini ortaya koyacağı varsayılan altsözceler dolayısıyla, nitel olarak uygulanabilir olduğu değerlendirilen aşamalardır.

Dolayısıyla ilk olarak, bütüncüde karşılaşılması beklenen altsözceler adlandırılacak ve tanımlanacaktır. Ardından, savunma ifadeleri, öngörülmuş altsözcelerinin tanımları dikkate alınarak yakın okuma sonrasında bölümlenecek ve son olarak üçüncü aşamada bu bölümlerin, yani altsözcelerinin amaçları hem iletişimsel bağlamda hem de ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukuku ile ilgisi bakımından ele alınacaktır. İlk aşamada öngörülmemiş bir altsözceyle karşılaşılması durumunda ise bölümlenmeler yeniden değerlendirilecek ve altsözcelerinin çözümlenmesi buna göre yapılacaktır.

Çözümleme ve Bulgular

Bütüncüye oluşturan ifadelerin ceza yargılaması kapsamında birer sanık savunması olduğu dikkate alındığında, metinlerde görülebilecek altsözcelerinin öncelikle atılı suçun kabul edilmesi veya reddedilmesine yönelik olacağı öngörülmektedir. Bunlar, “kabul etme” ve “reddetme” olarak tanımlanacaktır. İfadenin sahibi, bu altsözceler kapsamında kendilerine yöneltilen suçlamayı ya kabul edecek ya da reddedecektir.

Bütüncünün oluşturulması ve çözümlenmeye uygun şekilde düzenlenmesi sürecinde ise bazı sanıkların kendilerine yöneltilen suçlamayı bir şekilde hafifletmeye ya da diğer bir deyişle mazur göstermeye çalıştıkları görülmüş, mahkemede ifade verirken amaçlarının bu yönde olduğu değerlendirilmiştir. Bütüncüdeki böylesi bölümleri oluşturan altsözce, “hafifletme” olarak adlandırılacaktır.

Sanıklar, gerek suçlamadan tamamen kurtulmak gerekse mahkemece hükmedileceğini öngördükleri cezada indirim uygulanmasını sağlamak için başka izlemleri de takip edebilirler. Bunlardan birisi, sanığın; kendi kişiliğinden, yaşamından, geçmişteki olumlu edimlerinden ya da pişmanlığından bahsederek iyi bir kimse olduğu izlenimi uyandırmak istemesidir. Bu amaca yönelik verilen ifadelerin bulunduğu altsözce “sempati” olarak adlandırılacaktır. Bir diğer izlem ise sanığın, yargılama konusu olaya ilişkin herhangi bir nedenle başkasını, özellikle de mağduru suçlamasıdır. Bu altsözce ise “suçlama” olarak anılmaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi, sanığın savunma amacı ya da izlemiyle ilgisi bulunmayan başkaca sözleri ise değerlendirmeye alınmamıştır. İfadelerin belirli bölümlerinin birden fazla altsözceye uygun olması hâlinde ise anlamca baskınlık ve bu bölümden öncesi ile sonrası arasındaki ilişkiler dikkate alınmıştır. Ayrıca, altsözcelerinin adlarında “iletişimsel amaç” gözetildiği ve bu adların hukuki birer niteleme olmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Kabul Etme

Bu altsözce kapsamında sanığın yalnızca bir suçlamayı, olduğu gibi kabul ettiğini beyan ettiği ifadeler dikkate alınmıştır. Diğer bir deyişle, sanığın eylemini kabul etmekle beraber suçlamayı, yani eyleminin suç teşkil ettiğini reddettiği ifadeler bu kapsamda değil, “hafifletme” başlığı altında incelenmiştir. Zira söz konusu durumda sanık, kendisi için öngörülen ve istenilen cezadan daha az bir cezanın verilmesini amaçlamaktadır.

Bütünce genelinde ise iki ifadede bu altsözcenin bulunduğu görülmüştür.

Tablo 1. Kabul etme altsözcesi örnekleri

Arkadaşım S. avlanıyordu. Benim yanıma geldi. Ben de alkollüydüm. Daha sonra arabayı gördük. İki erkek, iki kadın vardı. Yüzümüzü kar maskesiyle kapatıp tüfeği S.’den alıp yanlarına gittik. Tüfeği doğrultup etkisiz hale getirip paralarını aldık. Daha sonra da kadınlardan birisiyle ben, diğeriyle de S. cinsel ilişkiye girdi.
Bir tek tecavüz ettim. Suçum neyse razıyım. Eklemek istediğim başka bir şey yok. Savunmam budur.

Yukarıda sunulan ilk ifadeyi veren sanığın, Türk Ceza Kanunu’nun 102 (cinsel saldırı) ve 149. (nitelikli yağma) maddelerinden yargılandığı ve sonucunda suçlu bulunduğu bilinmektedir. Sanık, kaynakta açıkça yazılmışsa da burada önemsiz olduğundan adı sansürlenmiş olan bir başka kişiyle beraber, silah zoruyla mağdurların paralarını aldıklarını ve cinsel saldırıda bulduklarını açıkça kabullenmektedir. Alıntı kapsamında yer verilen “Ben de alkollüydüm.” tümcesi her ne kadar başka bazı ifadelerde “hafifletme” altsözcesi kapsamında ve bu amaçla değerlendirilmişse de mevcut örnek bir bütün olarak ele alındığında, sanığın böyle bir amacının bulunmadığı görülmektedir.

İkinci örnekte ise sanığın ifadesi, kabul etme kapsamında değerlendirilmiştir. Sanık, bundan önce yalnızca “Ben öldürmedim.” demiş ve bu tümce ise “reddetme” altsözcesi kapsamında değerlendirilmiştir. Türk Ceza Kanunu’nun beş ayrı maddesinden yargılanan sanık; öldürme eylemini reddetmiş, cinsel saldırıyı açıkça ve bu kapsamda içkin olarak kişiyi hürriyetinden yoksun kılmayı örtülü olarak kabul etmiştir. İfade, konut dokunulmazlığının ihlali ve yağma suçlarına dair herhangi bir açıklama içermemektedir.

Reddetme

Kabul etmeye karşın reddetme ise en yoğun kullanılan altsözce olmuştur. Suçu reddetme, sanıklar tarafından iki ayrı biçimde ortaya konulmuştur. Bunlardan birisi; gerçekleştirdikleri iddia edilen eylemi tümünden reddetme, diğeri ise eylemi kabul ederken bu eylemin suç olarak nitelenmesine imkân veren koşulları reddetme biçimindedir.

Bunlara örnek olarak aşağıdaki ifadeler gösterilebilir. Bu ifadelerden bir kısmı pratik nedenlerle, anlam bakımından çalışmanın ve çözümlenmenin özünü etkilemeyecek biçimde; detaylı, görece uzun açıklama ve anlatımların çıkarılmasıyla, iletişimsel amacın gösterimini kısıtlamayacak şekilde kısaltılmıştır.

Tablo 2. Reddetme altsözcesi örnekleri

Hakkımdaki iddialar tamamen asılsız. Mağdurlara yönelik herhangi bir taciz veya istismarda bulunmadım.
Müştekiye karşı herhangi bir temasım olmadı. Suçsuzum, tahliyemi ve beraatimi talep ediyorum.
C. benim kardeşim gibiydi. Boğazımı kesinlikle sıkmadım. Şiddet de uygulamadık. Kesinlikle cinsel ilişki falan kurmadık.
Döndüğümde müşteki arka koltuktaydı. Herhangi bir zorlama olmadan, tamamen kendi isteğiyle şikayetçiyle birlikte olduk. Kendisini evine bıraktım, bir miktar para verdim. Kendisini tehdit etmedim.
P.T. ile zorla birlikte olmadım. Kendisine güvenerek öpüştüm. Benim hakkımda şikayetçi oldu. Öpüşürken rızası vardı. Bunun dışında bir şey olmadı.

İlk örnekte sanık; iddiaların asılsız olduğunu, dosya kapsamında mağdur olarak nitelenen kişileri taciz etmediğini ve onlara herhangi bir istismar uygulamadığını belirtmekte, böylelikle kendisine yöneltilen suçlamayı tümünden reddetmektedir. İkinci örnekte de, cinsel saldırı ve cinsel taciz ile suçlanan sanık, şikayetçiye hiçbir şekilde temas etmediğini belirterek suçsuz olduğunu savunmuştur. Üçüncü örnekte sanık,

ölümü dolayısıyla yargılandığı kişiye duyduğu sevgiden bahsetmekle beraber ölenin boğazını sıkmadığını, ona şiddet uygulamadığını ve cinsel saldırıda bulunmadığını beyan eder. Böylece kendisine yöneltilen öldürme, cinsel saldırı ve kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlamalarını reddetmektedir.

Dördüncü örnekte “Herhangi bir zorlama olmadan, tamamen kendi isteğiyle şikayetçiyle birlikte olduk.” ve beşinci örnekte “P.T. ile zorla birlikte olmadım. (...) Öpüşürken rızası vardı.” beyanlarını veren sanıklar, ilgili kişilerle cinsel ilişkiye girdiklerini kabul etmekle beraber bu ilişkinin karşılıklı rızaya dayalı olduğunu belirtmektedir. Zira bu durumda eylem, cinsel saldırı olarak nitelenemeyecek ve suç teşkil etmeyecektir.

Hafifletme

Sanıklar, kimi durumlarda suçlamayı reddetmekle beraber yöneltilene göre daha hafif başka bir suç işlediklerini kabul edebilmektedir. Böylesi durumlarda, örneğin, “kasten öldürme” ile yargılanan kişi bu suç reddedip “olası kast ile öldürme” veya “taksirle öldürme” suçunu işlediğini ya da “cinsel saldırı” suçlamasıyla yargılanırken bu suç işlemediğini ancak eyleminin “cinsel taciz” suçu kapsamında olduğunu açık veya örtülü biçimde kabul edebilir.

Benzer biçimde sanığın, eylemini kabul etmekle beraber bu eyleminin; bir şeyi bilmemekten, yanlış bilmekten veya başkaca bir hata ya da birtakım özel koşullardan kaynaklandığını belirttiği ifadeleri de bu altsözce kapsamında değerlendirilmektedir. Örneğin, mağdur ile cinsel ilişkiye girdiğini kabul eden bir sanık, ilişkiye girdiği kişinin yaşını veya akıl zayıflığını fark edemediğini ya da bu konuda yanıldığını veya yanıltıldığını ifade ederek kendisini savunabilir. Böylesi bir bağlam oluşturan sözler, hafifletme altsözcesi kapsamında değerlendirilmektedir.

Altsözcelerin adlandırılmasında iletişimsel amacın dikkate alındığı ve bu adların hukuki niteleme olmadığı daha önce belirtilmiştir. Dolayısıyla bu altsözce, “hafifletici nedenler” veya “indirim nedenleri” ile bağdaştırılmamalıdır. Örneklendirilen durumda kişi, sanığı olduğu ceza yargılaması kapsamındaki hukuk izlemi açısından, suçlamayı açık veya örtülü biçimde reddetmeyi hedefliyor da olabilir. Ne var ki altsözce, sözün iletişimsel amacına odaklandığından, bu sözün ceza muhakemesindeki karşılığı bir başka alanın veya çalışmanın konusudur. Amaç, temel olarak, bir eylemin makul veya mazur görülmesini sağlamak olduğundan ve eyleme ilişkin içkin bir kabul gerektirdiğinden, “hafifletme”nin uygun bir ad olduğu değerlendirilmektedir.

Aşağıda, bu altsözce kapsamında değerlendirilen çeşitli ifade örnekleri sunulmuştur. Kimi ifadeler daha önce olduğu gibi pratik nedenlerle kısaltılmış, metnin içerisinden eksiltme yapıldığı takdirde ise bunlar “(...)” ile gösterilmiştir.

Tablo 3. Hafifletme altsözcüsü örnekleri

Benim hareketim müştekiye karşı değildir. (...) O arada feribotta aşırı dekolte giyinmiş bir bayan gördüm. Sabahın verdiği mahmurlukla tahrik oldum. (...) Otobüsün kontağı kapalı olduğundan iç ışıkları yanmıyordu ve karanlıktı. Otobüsün arka tarafına geçtim. Elime bir bardak almıştım. Burada mastürbasyon yaptım. (...) Daha sonra buradan otobüsün önüne doğru ilerlerken otobüsün içerisinde bulunan çöpleri toplamaya başladım. Çöpleri toplayıp ilerlerken müştekinin uyuduğu bölüme geldim. Müşteki baş tarafı koridora doğru dönük ayakları cam tarafına doğru uyuyordu. Benim de elimde çöp olarak aldığım gazete parçaları, yarım dolu plastik su bardağı ve içinde spermilerim olan diğer bardak vardı. Müştekinin önündeki çöpleri almak için uzandığımda elimdeki bardaklar döküldü. Müşteki uyandı ve başımda beni görünce hafiften çığlık atarak bağırılmaya başladı ve “Sen ne yapıyorsun?” dedi. Ben ilk etapta yalnızca suyun döküldüğünü zannettim. (...) Müşteki koltuktaki lekeleri gösterip “Muavininiz benim başımda mastürbasyon yaptı.” dedi. Olay daha sonra jandarmaya intikal etti.
Zihinsel engelli olduğumu biliyordum ancak engel düzeyinin çok olduğumu bilmiyordum. Biz konuşurken birbirimizi anlıyorduk. Y.Ö., bana “Biz seninle nasıl olsa evleneceğiz, ben senin karın olmak istiyorum.” dedi. Ben de nasılsa evleneceğiz diye kabul ettim. İlişkiye girdik.
Geçen şubat ayında da B.T. ile yine ters ilişkiye girdik. B.T. normal yoldan da ilişkiye girmek istedi. Ben kabul etmedim. B.T. ile konuşurken birbirimize cinsel içerikli görüntüler de gönderiyorduk. B.T. başkalarıyla da ilişkisi olduğunu söyleyince sinirlendim. Sinirimden annesine mesaj attım.
Sadece onu susturmaya çalıştım. Nasıl olduğunu da anlayabilmiş değilim.
Bana uyuşturucu madde bağımlısı ve hayat kadını olduğunu söyledi. Kendisiyle bir yıldır ortalama 10 gün arayla para karşılığı ilişkiye giriyorduk. Olay günü de cinsel ilişkiye girdik. İlişkiden sonra konuşurken bana küfretti, tükürdü. Ben yüzümü silerken sol kolumu ısırıldı. Can havliyle cebimdeki bıçağı çıkarıp "G. bırak beni, yoksa bir tarafını keseceğim!" dedim. Ancak bırakmadı. Ne yaptığımı hatırlamıyorum.

İlk örnekte cinsel saldırı suçlamasıyla yargılanan sanık, şikayetçi olan kişinin yanında mastürbasyon yaptığı ve vücut sıvısının doğrudan şikayetçi üzerine bulaştığı iddiasını reddetmektedir. Anlatımına göre kendisi; hareket hâlindeki feribot üzerinde bulunan şehirlerarası yolcu otobüsünün içindeki başka bir yerde mastürbasyon yapmış, sonrasında içinde vücut sıvısı bulunan bardağı, şikayetçi olan kişinin üzerine düşürmüş ve vücut sıvısı bu şekilde dökülmüştür. Ne var ki ifadenin bu bölümü, “reddetme” altsözcüsü kapsamında değerlendirilmemiştir. Zira tabloda yer verilen ifadenin sonrasındaki tümcede sanık, “Öncelikle müştekiyi bu duruma düşürdüğüm için pişmanım ve vicdan azabı çekiyorum.” diyerek eyleminin ve sonuçlarının, toplumsal normlara aykırı olduğuna ve bir sapma teşkil ettiğine dair örtülü bir kabul sunmaktadır. Bu çerçevede ifadenin sunulan bölümü, sonucun mazur görülmesine yönelik bir açıklama olarak değerlendirilmekte ve “hafifletme” altsözcüsüyle bağdaşık bir iletişimsel amaç taşımaktadır.

İkinci örnekte ifadesine yer verilen sanık; ilgili kişiyle cinsel ilişkiye girdiğini, bu ilişkinin karşılıklı rızaya dayandığını ve iki tarafın da birbiriyle evlenme niyetinde olduğunu, kişinin zihinsel engelli olduğunu bildiğini, bununla beraber engel düzeyinin farkında olmadığını belirtmektedir. Kısaca, daha önce belirtildiği gibi; eylemin, bir şeyi bilmemekten kaynaklandığına yönelik bir savunma söz konusudur.

Üçüncü örnekte “çocukların cinsel istismarı” (TCK, m. 103) ile suçlanan sanık; çocuk ile cinsel ilişkisinin bir süreç kapsamında ve dolayısıyla örtülü biçimde herhangi bir cebir, tehdit veya hile olmaksızın gerçekleştiğini, birbirleriyle karşılıklı olarak cinsel içerikli yazışmalar yaptıklarını ve bu nitelikte görseller paylaştıklarını belirtmektedir. Bu savunmanın, suçlamayı, daha az bir cezanın öngörüldüğü “reşit olmayanla cinsel ilişki”ye (TCK, m. 104) indirgeme maksatlı olduğu değerlendirilmektedir. Zira sanık, yöneltilen suçlamayı reddetmekle beraber daha az bir cezanın öngörüldüğü, dolayısıyla kanunca “daha hafif” olarak tanımlandığı söylenebilecek aynı nitelikte; cinsel dokunulmazlığa karşı bir başka suç kabul etmektedir.

Dördüncü ifadede, cinsel ilişki sonrasında ilişkiye girdiği kişiyi öldürmekle suçlanan sanık; amacının öldürmek olmadığını ve olayın nasıl olduğunu anlamadığını belirtmektedir. Bu ifadeye göre sanık, susturmak istediği kişiyi “yanlışlıkla” öldürmüştür ve böylesi bir savunmanın, Türk Ceza Kanunu’nun 21. maddesinde tanımlı “kast” olgusuna yönelik değerlendirilebilir.⁵ Bu durum ise mevcut altsözcenin özgü nitelikleri olan “daha hafif bir suçlamanın kabulü” ve “hata iddiası”na karşılık gelmektedir.

⁵ Kast, eylem ve sonucun bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir. Sonucun istenmemekle beraber öngörülebilen olmasına rağmen eylemin gerçekleştirilmesi hâlinde ise olası kastın varlığı kabul edilerek cezada indirim yapılır (TCK,

Son örnek, bir öncekinde olduğu gibi, yine cinsel ilişki sonrası ilişkiye girdiği kişiyi öldürdüğü iddiasıyla yargılanan bir sanığa ait savunmadır. Sanık, ölen kişiyle önceki bir yıl boyunca düzenli olarak para karşılığı cinsel ilişkiye girdiğini belirtmektedir. Anlatımına göre uyuşturucu bağımlısı olan kişi, sanığın bilmediği bir nedenle; cinsel ilişki sonrası kendisine küfretmiş, tükürmüştü ve fiziksel olarak saldırmıştır. Yine kendi anlatımına göre sanık, bu durum karşısında cebinde bulunan bıçağı çıkararak kişiyi uyarımsı ancak saldırı sürmüştür. Sonrasında ise ne yaptığını hatırlamadığını beyan eden sanığın, eylemine ilişkin örtülü bir kabul sunduğu varsayılabilir. Ne var ki sanık burada, kişinin; madde bağımlısı olduğunu, kendisine nedensizce küfrettiğini, tükürdüğünü, saldırdığını, uyarısına rağmen de saldırıyı sürdürdüğünü belirtmektedir. Sanık böylece, Türk Ceza Kanunu'ndaki "haksız tahrik" (m. 29) hükmünden faydalanmak istemiş olabilir. Bu nedenle yer verilen anlatımın, cezada indirim yapılmasını sağlama amaçlı olduğu değerlendirilmektedir. Zira bu ifade üzerine eylemin teşkil ettiği sapmanın şiddeti ve dolayısıyla bu sapmaya karşılık gelebilecek ceza daha düşük olabilecektir.

Sempati

Tıpkı bir önceki altsözcede eylemin farklı gerekçelerle hafifletilmeye çalışılması gibi burada ise sanık, eylemden bağımsız biçimde kendisiyle ilgili birtakım bilgiler vererek bir anlamda "mahkemenin sempatisini kazanmaya" çalışır. Bu çerçevede sanık; kendi kişiliğinden, yaşamından, fedakarlık ve sair olumlu edimlerinden, mağduriyetinden veya yaşadığı zorluklardan ya da pişmanlığından bahsederek iyi bir kimse olduğu izlenimi veya acıma hissi uyandırmayı hedefler. Buradaki hukuk izleminin hedefi, kimi zaman, Türk Ceza Kanunu'nda tanımlı "takdiri indirim nedenleri" (m. 62) hükmünün dikkate alınmasını ve böylelikle cezada indirim uygulanmasını sağlamak olabilir. Yukarıda belirtilen amaçlara yönelik verilen ifadelerin bulunduğu altsözce "sempati" olarak adlandırılmaktadır.

Bu kapsamda verilebilecek tipik bir örnek, suçlamanın ne olduğuyla tamamen ilgisiz biçimde, sanığın "vatanını, milletini seven, devletine saygılı" bir kimse olduğunu beyan etmesi olabilir. Bunun dışında pişmanlık belirten veya sanığın, karşılaştığı suçlamanın toplum nezdinde yaratacağı etkinin aksine kendisini; iyi, dürüst, şefkatli, ahlaklı, erdemli vb. göstermek amacıyla söylediği değerlendirilen sözlerin tümü bu altsözce kapsamında incelenmektedir. Pişmanlık ifade etmekle birlikte açık veya örtülü biçimde bağışlanma dileyen sanıkların sözleri de bu çerçevede değerlendirilmektedir.

Tablo 4. Sempati altsözcesi örnekleri

Çocukların sınav dönemlerinde, onları teselli etmek için yanlarına yatıyordum. (...) Ben çok üzgünüm, babasız büyüdüm. Bu yüzden de çocuklara hep babalık yapmaya çalıştım. Çocuklara kendi cebimden hep masraf ettim. Ben onların anne babası gibi oldum.
Öğrencilerimi çocuklarım kadar, hatta bazen daha fazla seviyorum.
Ben mahalleimde örnek birisiyim.
Çocuklarımın bakımı için tahliyemi talep ederim.
Sürekli halüsinasyon görüyorum. Beni evime yollayın, ailemle kalayım.

İlk sırada, birden fazla mağdura karşı çocuğun cinsel istismarı ve bununla bağlantılı olarak kasten yaralama dahil olmak üzere başkaca suçlardan yargılanıp 508 yıl, 3 ay hapis cezasına çarptırılmış bir sanığın ifadesi bulunmaktadır. Sanığın; "sınav dönemlerinde çocukları teselli etmek için yanlarına yattığı, çok üzgün olduğu, babasız büyüdüğü, çocuklara babalık yapmaya çalıştığı, onlar için harcamalar yaptığı, onların anne babası gibi olmuş olması" ifadelerinin, mahkeme heyeti nezdinde şefkat ve acıma hissi yaratmak amacıyla söylendiği değerlendirilmektedir.

İkinci örnekte ise suçlanan kişi, "öğrencilerini çocukları kadar ve hatta bazen daha fazla sevdiğini" belirtmektedir. Böylelikle, altsözce açıklamasında belirtildiği gibi kendisini iyi ve şefkatli bir kimse olarak tanıtmayı hedeflediği söylenebilir.

m. 21). Sonucun öngörülmediği hâllerde ise eylem ("taksir"), ancak Türk Ceza Kanunu'nda açıkça belirtilmişse cezalandırılır (TCK, m. 22).

“Ben mahallemde örnek birisiyim.” Beyanı, Türk Ceza Kanunu’nda takdiri indirim nedenleri örneklendirilirken ilk iki sırada değinilen “failin geçmişi”ne ve “sosyal ilişkileri”ne (TCK, m. 62/2) yönelik örtülü bir atıf olarak düşünülebilir. Böylelikle ifade verenin, bu altsözce geneli için geçerli olduğu üzere, kendisiyle ilgili iyi bir izlenim yaratmayı amaçladığı açıktır.

Dördüncü ifadede kişi, “çocuklarının bakımı için tahliye”sini istemektedir. Burada dikkat çekilmesi gerekli görülen konu, tahliye talebinin masumiyet iddiası veya eylemin gerçekleştirildiği şartlar ya da eylemin amacı gibi yargılama konusuna dayalı olmamasıdır. Sanık, çocukların bakım ihtiyacına ve kendisinin onlara bakma isteğine gönderimde bulunmaktadır. Böylelikle amacın, mahkeme heyetinin dikkatini çocuklara çekmek ve hem onlar hem de sanık açısından şefkat ve acıma hissi uyandırmak olduğu varsayılabilir.

Son örnekte ise başka bir sanık, tahliye talebini, bir önceki örnekte olduğu gibi yargılama konusundan bağımsız biçimde, halüsinasyon görmesine dayandırmaktadır. Sanığın, yargılama sürecinden ruhsal olarak olumsuz etkilendiğini ve evinde, ailesiyle birlikte kalmak istediğini bildirerek acıma duygusu uyandırmayı amaçladığı anlaşılmaktadır.

Suçlama

Bütüncü kapsamında; sanıkların ceza tehdidinden kurtulma, cezada indirim uygulanmasını sağlama veya cezayı kabullenme gibi farklı savunma izlemleriyle verdikleri ifadelerde görülen son altsözce ise “suçlama”dır. Bu suçlamalar; yargılama sürecinde mağdur olarak nitelenen kişiye, onun yakınlarına, yargılama sürecinde yer alan başka kişilere veya çok daha geniş bir çerçevede, yargılama ile ilgisiz görülen başkalarına yöneltilmiş olabilir. Sanıklar tarafından savunma hakkı çerçevesinde söylenen birtakım sözlerin bu altsözce kapsamında değerlendirilmesi için kişinin, bir başkasını herhangi bir nedenle suçlama amacının varlığı yeterlidir. Suçlamanın makul, gerekçeli veya haklı olup olmaması ise önemsizdir. Örneğin bir cinsel saldırı sanığının; suçlama maksadıyla mağdurun kıyafetinden ya da ne zaman, nerede bulunduğundan bahsetmesi, bu altsözceye örnek teşkil eder. Suçlamanın geçerliliği ise başka bir alanın konusu olmakla beraber mevcut çalışma bakımından önemsizdir.

Tablo 5. Suçlama altsözcesi örnekleri

Bizden para talep etmek için böyle bir yola başvurduklarını düşünüyorum.
Dava ve soruşturmanın okul müdürü ve rehber öğretmenin yönlendirmesi ile olduğunu düşünüyorum.
Psikolojik baskı altında ifade verdim. İfademi iki cümle okuyabildim. Oradakiler işgüzarlık yapmış. Beni aldıklarından itibaren bana psikolojik baskı uyguladılar. Ben masumiyet karinesini sadece kitaplarda olduğunu gördüm. Ama meslektaşlarımda bunu göremedim. Görevden yeni çıkmıştım. Bana hakaret ettiler. Ayakta beklettiler. Bu nedenle baskı altındaydım.
Ben ne kadar suçluysam, o da beni tahrik ettiği için en az benim kadar suçlu.
Birkaç yalan hareketini yakalayınca ayrılmaya karar verdim. Cinsel birlikteliğimiz olduğu için ayrılmadık. İlişkilerimizi benim haberim olmadan görüntüye almış. Bu görüntüleri yayıp beni rezil etmekle tehdit etti. Korkumdan kimseye şikayet edemedim.

Bütüncü geneline bakıldığında bu altsözcenin önemli bir bölümünün, sanıkların, kendilerine iftira atıldığından bahsettiği ve bu iftirayı gerekçelendirdikleri sözlerden oluştuğu görülmektedir. Derlenen ifadelerdeki toplam 10 “iftira” sözcüğünün 9’u, bu altsözce kapsamında kullanılmıştır. Suçlamalar ise çoğunlukla ya şikayet edene veya mağdura ya da o kişinin ailesine yöneltilmiştir. Bu altsözce ile sanığın tercih ettiği hukuk izlemi, muhtemelen, suçlamayı reddetmek veya eylemin gerçekleştiği koşullarla ilgili bilgiler sunarak alacağı öngördüğü cezanın indirilmesini sağlamaktır. Ne var ki bu çalışmada altsözceler, daha önce de bahsedildiği gibi, iletişimsel amaç gözetilerek tespit edilmektedir. Dolayısıyla “suçlama” altsözcesinin nihai amacı “reddetme” veya “hafifletme”yi desteklemeye dönük de olsa, beyanlardaki iletişimsel amaç, bunları birbirlerinden ayırmaktadır.

Yukarıda verilmiş örneklerin ilkinde sanık, şikayetçinin, kendisinden maddi bir kazanç elde etmek maksadıyla şikayetçi olduğuna yönelik görüşünü belirterek şikayetçiyi suçlamaktadır. İkinci ifadede ise

şikayetçi olan öğrencilerin ve onların ailelerinin, sanığın görev yaptığı okulun müdürü ve rehber öğretmeni tarafından suçlama yöneltmeye kışkırtıldığı ifade edilmektedir.

Sunulan üçüncü örnekte sanık, gözaltı sürecinde kendisinden ifade alan kolluk mensuplarını suçlamaktadır. İddiasına göre “şüpheli” sıfatıyla verdiği ifade kendisine tam olarak okutulmamış, masumiyet karinesi⁶ gözardı edilmiş, kendisine hakaret edilmiş ve belirsiz bir süre ayakta bekletilmiştir. Sanık, daha önce verdiği ifadenin dikkate alınmamasını isterken, bu ifadenin usule uygun biçimde alınmadığını belirterek ilgili süreçte yer almış yetkilileri suçlamaktadır.

Dördüncü ifadeyi vermiş olan ve cinsel saldırı ile tehdit suçlamalarından yargılanan sanık, saldırıda bulunduğu kişinin kendisini tahrik ettiğini ve bu yüzden “en az kendisi kadar suçlu olduğunu” belirtmektedir. Saldırıya uğrayan kişinin kendisini nasıl ve ne şekilde tahrik ettiğine dair herhangi bir iddiaya yer vermemişse de sanığın, bu söylemiyle “mağdur suçlayıcılık” olarak bilinen olguya açık bir örnek teşkil ettiği söylenebilir.

Son örnekte ise sanık, birlikteliği olan ve ayrılmak istediği kişiyi; cinsel ilişki sırasında görüntülerini kaydetmesi ve bu görüntüleri yayma tehdidiyle suçlamaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Toplam 66 ayrı ifadenin incelenmesi neticesinde sanıkların mahkemedeki iletişimsel amaçları gözetilerek tespit edilmiş beş ayrı altsözce ve bunlara ilişkin bütünceden seçilen örneklere yer verilmiştir. Söz konusu iletişimsel amaçların, ceza muhakemesi bağlamında karşılık bulabileceği olgular ise örnekler üzerinde ayrıca belirtilmiştir. Kabul etme, reddetme, hafifletme, sempati ve suçlama altsözcelerinin hepsinin yer aldığı bir örnek bulunmamaktadır. Buna karşın her altsözce, bütünceninde en az bir kez başka bir altsözce olmaksızın, tek başına yer almıştır. En sık rastlanan altsözce, 51 ifadede (bütüncenin %77,27’si) karşılaşılan reddetmedir. Bunu 21 ifadeyle (%31,81) suçlama, 20 ifadeyle (%30,3) sempati ve 8 ifadeyle (%12,12) hafifletme takip etmiştir. En az rastlanılan altsözce, 66 metnin 2’sinde (%3,03) görülen kabul etmedir. Bu iki örnekten birinde suçlama tamamen kabul edilmiş, bir diğerinde ise öldürme suçu reddedilirken cinsel saldırı suçu doğrudan kabul edilmiştir. Sözcük sayıları bakımından altsözceler karşılaştırıldığında; toplam 4424 sözcükten oluşan bütüncenin 2271 sözcüğü (%51,33), reddetme kapsamındadır. Bunu 938 sözcük (%21,2) ile suçlama, 734 sözcük (%16,59) ile sempati, 419 sözcük (%9,47) ile hafifletme ve son olarak 62 sözcük (%1,40) ile kabul etme takip etmektedir.

Bazı metinlerde aynı altsözcenin farklı bölümlerde tekrar edildiği görülmüşse de buna ilişkin anlamlı bir örüntü tespit edilebilmiş değildir. Bunun nedeni böyle bir örüntünün olmayışı olabileceği gibi, bütünceye ilişkin ilgili başlık altında sunulan veri toplama biçimi ve kaynağı da etkili olmuş olabilir.

Tüm bunlarla beraber daha önce ifade edildiği gibi hem Anayasa hem de Ceza Muhakemesi Kanunu, şüpheli veya sanıkların ifade vermeye, diğer bir deyişle kendilerini savunmaya veya koşullara göre suçlamaya zorlanamayacağını belirtir. Bunun için, sanığın herhangi bir şekilde savunma sunmayacağını beyan ettiği ve herhangi bir yorum, değerlendirme ya da başkaca açıklamada bulunmadığı ifadeler “susma” altsözcesi kapsamında değerlendirilmek istenmişse de bütüncede böyle bir örneğe rastlanılmamıştır. Bunun nedeni, altsözcelerın örüntüsü bağlamında belirtildiği gibi, bütüncenin elde edilme yöntemiyle ilgili olabilir. Zira böylesi bir durumun, yani sanığın susma hakkını kullanmasının, diğer ihtimallere kıyasla görece düşük bir haber değerinin olacağı ve bu nedenle veri toplanan kaynaktan bundan bahsedilmemiş olabileceği düşünülebilir. Ek olarak böyle bir durumda haber kaynağının editörleri, bu ifadeleri doğrudan alıntı ile aktarmayı tercih etmemiş olabilirler.

Tüm bu bilgi ve açıklamalar ışığında; burada gerçekleştirilmiş olan uygulamanın eksiltilmemiş ve düzenlenmemiş veri ile çalışılması, yeni ve daha güvenilir bilgiler elde edilmesine olanak sunacaktır. Sanık ifadelerinin bütününcenin incelenmesi; altsözcelerın sayısı, dizilimi, tekrarı ve birbirleri arasındaki ilişkiler ile

⁶ Bu karine, genel olarak, suçu ispatlanmadıkça herkesin “masum olduğu”nun varsayılması olarak bilinir. Ne var ki T.C. Anayasası (m. 38), suçluluk sabit oluncaya dek kimsenin “suçlu sayılmayacağı”nı belirtir. Masum saymak ile suçlu saymamak arasındaki bu fark, özellikle tutuklama gibi birtakım güvenlik tedbirlerinin açıklanabilir kılınması bakımından önemli görülmektedir (Toroslu ve Feyzioğlu, 2016, s. 7).

bu onların sözcüksel, sözdizimsel veya dilbilgisel yaklaşımlarla ele alınması gibi çok daha fazla araştırmanın yapılabilmesine imkan tanıyacaktır. Yargılamanın sonucuna ilişkin bilgi edinilmesi mümkün olan hâllerde, ifadelerde yer alan altsözcelerin özellikleri ile suçlu veya suçsuz bulunma sonuçları ayrıca karşılaştırılabilir. Bununla birlikte yöneltilen suçlamalar, ifade verenin yaşı veya cinsiyeti ya da başkaca birtakım değişkenler ile altsözceler arasında çeşitli ilişkiler olup olmadığı da incelenebilir. Elde edilen veriler ayrıca cinsel dokunulmazlığa karşı olarak listelenmiş diğer suçlara, kişilere karşı suçlara veya diğer özel hükümlere ilişkin yapılan yargılamalarda sunulan ifadelerle de kıyaslanabilir.

Gerçek ve eksiksiz veriye ulaşılması mümkün olduğunda yukarıda örneklendirilmiş türden araştırmaların yapılması; araştırma sorularına bağlı olarak gerek soruşturmacı gerekse betimleyici adli dilbilim yazınına güçlendirecektir. Böylelikle araştırmacılar, hem kullanılan dilin hangi sorular karşısında birer kanıt veya ipucu teşkil edebileceğini hem de yasal süreçlerdeki dil kullanımını ve konuşucu olarak bu süreçlerin aktörlerini çözümleme yolunda önemli adımlar atabilecektir. Bunun bir getirisi olarak da hem dilbilimin, adaletin gerçekleşmesinde etkinliğinin artması ve dilbilimsel çözümler yoluyla kurumsal (yargı organları bağlamında) adalet sürecinin yorumlanması hem de özgül koşullar altındaki dilsel davranışa ilişkin bilimsel bilgi üretilmesi mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Bhatia, V. K. (1993). *Analysing genre: Language use in professional settings*. Londra: Longman.
- Bhatia, V. K. (2017). *Critical genre analysis*. London, New York: Routledge.
- Biber, D., Connor, U. ve Upton, T. A. (2007). *Discourse on the move: Using corpus analysis to describe discourse structure*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Ceza Muhakemesi Kanunu. (2004). T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf> adresinden erişildi.
- Coulthard, M. ve Johnson, A. (2007). *An introduction to forensic linguistics: Language in evidence*. Londra, New York: Routledge.
- Fincan, A. ve Uysal, B. (2019). Disiplinler arası bir kavram olarak adli dilbilim ve Türkiye'deki çalışmalar. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 46-52.
- Gibbons, J. ve Turell, M. T. (2008). *Dimensions of forensic linguistics*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- IAFLL [@_IAFLL]. (2021, Eylül 25). NEWS: Following a vote by our membership, a change to the name of our association has been overwhelmingly approved. Henceforth, we are the International Association for Forensic and Legal Linguistics (IAFLL). Full announcement below. [Tweet]. https://twitter.com/_IAFLL/status/1441734772817076224?s=20 adresinden erişildi.
- Lindroos, E. [@LindroosEmilia]. (2021, Ocak 3). Fascinating: Forensic linguistics from the 1990s until today. In Finland legal linguistics is considered a sub-field of law (and not linguistics), rooted in legal theory and taught to students of law. Comparative research on perceptions, teaching & practice might be fruitful. [Tweet]. <https://twitter.com/LindroosEmilia/status/1345649526732894208> adresinden erişildi.
- Moreno, A. I. ve Swales, J. M. (2018). Strengthening move analysis methodology towards bridging the function-form gap. *English for Specific Purposes*, 50, 40-63.
- Özyıldırım, I. (1999). Türk yasa dili. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 89-114.
- Özyıldırım, I. (2000). Hukuk diline bir örnek: Sözleşmeler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 43-60.
- Özyıldırım, I. (2001). Yasa metinlerinde ad öbekleri ve işlevleri üzerine. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 73-81.
- Özyıldırım, I. (2003). Türkçe'de köşe yazılarının bilişsel yapıları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 91-104.
- Tanrıvere, U. (2016). *İntihar mektuplarının psikodilbilimsel içerik ve tür özellikleri bağlamında incelenmesi: Adli dilbilimsel bir yaklaşım*. [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Toroslu, N. ve Feyzioğlu, M. (2016). *Ceza muhakemesi hukuku* (16. basım). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Türk Ceza Kanunu. (2004). T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> adresinden erişildi.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> adresinden erişildi.

Upton, T. A. ve Cohen, M. A. (2009). An approach to corpus-based discourse analysis: The move analysis as example. *Discourse Studies*, 11 (5), 585-605.

Van Dijk, T. A. (1980). *Macrostructures*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.